

א.יגה. פרבן

(IGF-I.G. Farben) . חברה גרמנית, קונגלומרט של שמונה יצרני כימיקלים גדולים בגרמניה, ובכללם באייר (Bayer), הכסט (Hoechst) ובית החרושת לאנילין וסודה בבדן (Badische Anilin-Und Sodafabrik-BASF), שהיו אז החברות הגדולות ביותר בתחומן. כבר במלחמת-העולם הראשונה הקימו החברות הללו 'שותפות אינטרסים' (Interessengemeinschaft ומכאן הנוטריקון IG).

ב- 25 בדצמבר 1925 התמזגה IG לחברה אחת והיתה למפעל הכימיקלים הגדול ביותר בעולם. ב- 1926 הגיע הון המניות שלה ל- 1.1 מיליון מרקים; המחזור עלה מ- 1.2 מיליון מרקים ב- 1926 ל- 3.1 מיליארדי מרקים ב- 1943. בשוק הגרמני היה ל-IG מונופול, והיא היתה היצואן היחידה הגדול ביותר במדינה. היושב-ראש הראשון של מועצת המנהלים היה ד"ר קרל בוש, שלפני-כן היה המנהל הבכיר הראשי של Basf.

חידושים בעלות גבוהה, כגון יצור דלק מלאכותי מפחם וגומי סינתטי (בונה) מפחם או נפט, הניעו את UGF, כשהגיע המשבר בכלכלה לקיצו, שעליה לקשור קשרים הדוקים עם היטלר. מהר מאוד הכיר היטלר באפשרות שגרמניה תוכל להשתחרר מתלות בייבוא חומרי גלם, הודות לתהליכי הייצור של IGF. כדי להיות רווחיים, צריך היה להבטיח שוק למוצרים החדשים של IGF, והיטלר רמז כי יהיה מוכן לתת ערבות מטעם המדינה לרכישת המוצרים הללו בכמויות הדרושות, בפגישה שהתקיימה ב- 20 בפברואר 1933 בין ראשי התעשיינים הגרמנים ובין הימלר שכת, הרמן גרינג והינריך הימלר, תרמה IGF 400,000 מרקים למפלגה הנאצית, התרומה הגדולה ביותר מתוך שלושה מיליוני המרקים שתרמו בפגישה ההיא התעשיינים הגרמנים למערכת הבחירות של המפלגה הנאצית. למרות שהיו כמה חברים יהודים במועצת המנהלים של IGF, ולמרות שגם אחרי 1933 המשיכה זמן מה התעמולה הנאצית לתקוף את IGF כדוגמה לחברה בין-לאומית-יהודית המנצלת את פועליה, התהדקו הקשרים בין מועצת מנהלי IGF ובין הממשלה, מכיוון שמוצרי הקונגלומרט הענקי לכימיקלים היו חיוניים ביותר לתוכנית החימוש של הנאצים.

'תכנית ארבע השנים' שהתווה היטלר ב- 1936, שהיתה אמורה להביא את כל התעשייה בגרמניה להיערכות מלחמה, הגבירה עוד יותר את השפעתה של IGF. לקרל קראוק, חבר במועצת המנהלים, ניתן תפקיד בכיר בארגון שבראשות גרינג, שתפקידו היה להוציא לפועל את 'תוכנית ארבע השנים'. אז כבר סיגלה החברה את עצמה לדרישות האידיאולוגיות של המשטר. ב- 1933 עדיין התנגד בוש, אם כי לשווא, לסילוקם של מדענים יהודים מהחברה ומהמוסדות המדעיים השונים, אך ב- 1937, לא נותר אף יהודי במועצת המנהלים של IGF או בהנהלתה. רוב חברי המועצה הצטרפו למפלגה הנאצית. בסחטנות כלכלית ומדינית השתלטה IGF על בתי-חרושת חשובים לכימיקלים בשטחים שסופחו לרייך או בשטחים

הכבושים. ב- 1935 התפטר בוש מתפקיד המנהל הכללי ונבחר ליושב-ראש מועצת המנהלים. יורשו בתפקיד המנהל הכללי היה הרמן שמיץ, חבר במועצת המנהלים של Basf. אחרי מותו של בוש ב- 26 באפריל 1940 נהיה קראוך ליושב-ראש מועצת המנהלים, נוסף למשרות הרבות שהחזיק במינהל 'תוכנית ארבע השנים'. יותר מכל אדם אחר, גילם קראוך את הקשר בין התעשייה הפרטית ובין המעורבות ההולכת וגוברת של הממשלה בחיי הכלכלה בשלטון הנאצים.

במסגרת ההכנות בתחום הכלכלה לקראת המלחמה הממשמשת ובאה נגד ברית-המועצות, החליטה מועצת המנהלים של IGF, בתמיכת הממשלה, להקים עוד מפעל ומיתקנים של בונה לייצור דלקים סינתטיים. המועצה בחרה באושוויץ שבשלזיה העילית למקום המיתקנים החדשים, לא רק בגלל הנוחיות שבקרבתה, למסילת הברזל ומכרות הפחם, אלא, בראש ובראשונה, בגלל מחנה הריכוז שהיה אז בשלבי בנייה במקום, ושהציע לחברה 10,000 אסירים לעבודה הכרוכה בבניית המפעל החדש. חברי מועצת המנהלים, אוטו אמברוס והיינריך ביטפיש היו הממונים על המפעל באושוויץ מכוח תפקידם כממונים על ייצור הבונה והנפט. ד"ר ולטר דירפלד היה למנהל הכללי. תחילה מחתה הנהלת המפעל על היחס הגרוע לאסירים העובדים במפעל ומצבם הגופני הרופף, אך בסופו של דבר התאים דירפלד עצמו למדיניות הס"ס, כדי להחיש את קצב העבודה, באמצע 1942 הוקם אגף חדש במחנה הריכוז אושוויץ-מונוביץ, קרוב למפעלי IGF, לאסירים העובדים במקום, כדי לחסוך את הזמן היקר של הצעדה היומיומית מהמחנה וחזרה. תפוקתם של האסירים אף פעם לא מילאה את ציפיות IGF, ותמיד היתה נמוכה משל הפועלים החופשיים. ייצור הבונה כלל לא החל, במידה מסוימת בגלל התקפות האוויר של בעלות-הברית, ורק כמות קטנה של דלק סינתטי יוצרה למעשה. גז ציקלון בה, שבו השתמשו באושוויץ לרצוח יהודים, היה מוצר של דגש (Degesch), חברה ש-IGF החזיקה בחלק מכריע ממניותיה.

במשפטים שנערכו בבתי-הדין הצבאיים בנירנברג (ראה משפטים) העמידו שלטונות הכיבוש האמריקנים לדין גם את בכירי המנהלים בשלושת ענקי התעשייה הגדולים - קרופ, פליק ו-IGF.

במשפט IGF היו הנאשמים יושב-ראש מועצת המנהלים, קרל קראוך וכמה מעמיתיו, ובהם דירפלד. ההאשמות העיקריות היו: 1. הכנת מלחמה תוקפנית וניהולה; 2. פשעים נגד האנושות, בביזת שטחי כיבוש; 3. שיעבוד ורצח אוכלוסייה אזרחית, שבויי מלחמה ואסירים מהשטחים הכבושים. כל הנאשמים זוכו מההאשמה הראשונה; תשעה נמצאו אשמים בסעיף האישום השני; קראוך, פריץ טרמר, חבר מועצת המנהלים שהיה אחראי לייצור הבונה, אמברוס, ביטפיש ודירפלד נמצאו אשמים גם בסעיף השלישי; אשר לטרמר, אמברוס, ביטפיש ודירפלד, הדבר המכריע בהאשמה נגדם היה תפקידם בבניית מיתקני אושוויץ. בית-הדין לא קבע כי מועצת מנהלי IGF היתה מעורבת באופן פלילי במשלוחי הגז הרעיל של

חברת דגש. גזרי הדין של אמברוס ודירפלד היו החמורים ביותר (שמונה שנות מאסר כל אחד). ואולם, ב-1951 שוחררו כל נאשמי IGF מהכלא.

על-פי חוק מספר 9 מועצת הפיקוח של בעלות-הברית מיום 30 בנובמבר 1945, הופקעו נכסי IGF בידי מועצת הפיקוח, והיא העבירה אותם לארבע מעצמות הכיבוש, אגב מתן הוראות להרוס מיתקנים לייצור נשק ואמצעי לוחמה, למסור כמה מפעלים כפיצויי מלחמה ולפרק את הקונגלומרט כולו. על מפעלי IGF שהיו באיזור המערב לא חלו בסופו של דבר שינויי בעלות, למעשה פורק הקונגלומרט לשלושה רכיביו העיקריים הבסיסיים, באייר, Basf והכסט, ובסוף שנות ה-50 עלו מאזניהם על מאזני IGF המקורי. חוק החיסול הסופי של IGF, מיום 21 בינואר 1955, הסיר את כל שארית המגבלות שהטילו בעלות-הברית. עד מהרה היו לרבים ממי שהיו בעלי תפקידים בכירים ב-IGF, ובכללם טר מר ואמברוס, משרות בכירות בתעשייה הכימית בגרמניה.

ב-1953 קבע בית-משפט של הרפובליקה הפדרלית של גרמניה את העיקרון, שאסיר יהודי שנאלץ לעבוד עבודת כפייה במפעלי IGF במונביץ יהיה זכאי לתבוע את החברה לפיצויים. בעקבות ההחלטה, ולאחר משא-ומתן ארוך, הסכים שריד החברה – IGF שבחיסול – להקצות 27 מיליון מרקים לאיגוד הארגונים לייצוג תביעות חומריות של יהודים (Jewish Material Claims Conference) לתשלום התביעות של עובדי הכפייה היהודים והאסירים שנאלצו לעבוד במונביץ. התשלום תואר כמחווה של רצון טוב בלבד, ולא היה אמור להתפרש כהודאה באשמה. IGF לא שילמה פיצויים לעובדי כפייה ואסירים לא יהודים.